

УДК 37.013 : 621.039

## ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АТОМНОЇ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

*Василь ЖУКОВСЬКИЙ, Юлія ТАРАТОРКІНА (Острозь)*

**Постановка проблеми.** Сьогодні для багатьох людей у світі все більш очевидним стає факт, що традиційні джерела енергії самотужки не в змозі забезпечити всі поточні потреби виробництва й особистого споживання, а використання теплових електростанцій є причиною збільшення кількості викидів вуглекислого газу в атмосферу. У комплексі діяльність теплових електростанцій і підприємств призводить до глобального потепління. Світова громадськість певною мірою усвідомлює невідворотність кліматичних змін, пов'язаних із результатами життєдіяльності людського суспільства, і вважає атомну енергетику, з одного боку, складовою рішення забезпечення енергією потреб людства, а з іншого, важливим інструментом для подальшого збереження клімату планети. Про це яскраво засвідчила Паризька кліматична угода 2015 року. Світові лідери, які зустрічалися в Парижі в 2015 році, визначили атомній енергетиці поряд із джерелами відновлювальної енергетики роль стабілізатора зростання температури в межах 2 °С [1].

Оглядаючись на недавню історію становлення атомної енергетики, зазначимо, що ставлення до неї змінювалося від позитивного до кардинально протилежного – її повного заперечення. Стрімкий розвиток цивільної атомної енергетики та нерозуміння її потенційних загроз призвели до найбільших технологічних катастроф – аварій в атомній енергетиці – на АЕС «Тримайл Айленд» (США, 1979 р.), Чорнобильській АЕС (СРСР, 1986) та АЕС «Фукусіма-1» (Японія, 2011). У Японії, країні, яка посідає третє місце у світі за кількістю енергоблоків, зупинка всіх АЕС на тривалий період викликала недовиробіток електроенергії, що в сучасних умовах жодні альтернативні джерела не в змозі компенсувати [2]. Таким чином, суспільство змушене поставити на ваги, з одного боку, потенційні ризики експлуатації АЕС, а з іншого, їх економічну необхідність.

У зв'язку з широким використанням атомної енергетики все більш нагальною стає необхідність формування у громадськості екологічної культури, однією із складових якої є прийняття атомної енергетики як рішення для забезпечення енергією та збереження клімату на планеті. Розуміння складних механізмів екологічної безпеки атомної енергетики потрібно формувати

ще з дитячих років, усвідомлюючи далекоглядні перспективи державної і світової політики. Популістські політичні рішення рано чи пізно зміняться в контексті загальнолюдського усвідомлення масштабності загрози кліматичних змін та екологічних катастроф ними спричинених.

Зрозуміло, що ефективна робота з формування екологічної культури населення країни в контексті атомної енергетики повинна проводитися на державному рівні та носити системний характер. Авторитетними і впливовими осередками інформування населення про екологічну безпеку атомної енергетики дедалі більше стають інформаційні центри, спеціально створені при АЕС структурні підрозділи з відповідним штатом співробітників та завданнями їх професійної діяльності [12].

Інформаційні центри АЕС ведуть широку освітньо-педагогічну діяльність серед різних верств населення, передусім молодого покоління. Саме досвід педагогічної діяльності інформаційних центрів атомних електростанцій може стати основою для формування екологічної культури учнівської і студентської молоді в різних регіонах нашої держави.

Один із таких інформаційних центрів більше двадцяти п'яти років працює на Хмельницькій атомній електростанції, здійснюючи відповідну освітньо-педагогічну діяльність серед учнівської та студентської молоді. Аналіз діяльності центру стане важливим для узагальнення і поглиблення його функціонування, а також певним підґрунтям для відповідної професійної діяльності інших інформаційних центрів АЕС нашої держави.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Джерельну базу дослідження складають праці науковців, у яких висвітлено питання діяльності позашкільних навчальних закладів. Зокрема, теоретико-методологічні основи позашкільної освіти розглядали Биковська О. В., Мединський Є. М., Рассказова О. І.; питання становлення і розвитку позашкільної освіти в різні періоди висвітлено в роботах Береки В. С., Белошицького О. О., Пель В. С.; діяльність позашкільних закладів науково-технічного напрямку досліджували Биковський Т. В., Благосмислов О. С., Вербицький В. В., Кепша Я. С., Коваль М. Б., Ковганіч Г. Г., Лякішева А. В., Тихенко Л. В.; формування професійного самовизначення старшокласників відображено в роботах

Мачуського В. В., Павловець Г. Г., Родічева М. Ф. Питаннями музейної педагогіки займалися Аве Й., Белофастова Т. Ю., Васлова О. Г., Закс А. Б., Михайличенко С. С., Павленко Ю. Г., Січкарук О. І., Юхневич М. Ю. Різні аспекти формування екологічної культури розглядались у роботах Глухової Г. Г., Гуренкої О. В., Лебідь С. Г., Лук'янової Л. Б., Павленко І. Г., Тарасенко Г. С. У науковій літературі аналіз освітньо-педагогічної діяльності інформаційного центру АЕС серед учнівської та студентської молоді ще не став предметом відповідного наукового дослідження. Ми здійснили цей аналіз на прикладі діяльності інформаційного центру на Хмельницькій атомній електростанції.

**Мета статті** – розкрити основні підходи, принципи, форми, методи, зміст і засоби роботи інформаційного центру на Хмельницькій АЕС.

**Виклад основного матеріалу.** Зазначимо, що будівництво АЕС України відбувалось у радянський період, коли думка населення щодо ставлення до сусідства із потенційно небезпечним об'єктом керівництвом держави не бралася до уваги. Хмельницька АЕС не стала винятком, більше того, введення в експлуатацію першого енергоблока відбулось 22 грудня 1987 року, через рік після Чорнобильської катастрофи. У процесі лібералізації суспільства під час «перебудови» відсутність інформації про роботу АЕС, нерозуміння конструктивних відмінностей атомних електростанцій різного типу, їх впливу на населення та екологію спричинили масові хвилювання громадськості.

Дослідження громадської думки, проведені в жовтні 1990 року Центрально-Українським відділенням Всесоюзного центру вивчення громадської думки визначили, що лише 6% населення у Хмельницькій області підтримували будівництво АЕС, і 19%, що висловлювалися за продовження їх експлуатації. 30% населення було проти продовження експлуатації і 52% проти будівництва АЕС. Як зазначили дослідники, загалом на території областей переважало негативне ставлення до атомної енергетики [3, с. 52].

Низка протестів, блокування роботи АЕС у 1990 році спричинили введення «мораторію» на будівництво в Україні атомних енергоблоків. Саме в цей час прийшло розуміння необхідності широкої просвітницької роботи серед населення регіону, подання необхідних знань різними інформаційними каналами. У 1990 році на Хмельницькій АЕС створюється інформаційний центр, серед завдань якого визначено проведення просвітницької роботи із населенням регіону розташування АЕС.

За роки роботи інформаційного центру накопичено значний досвід освітньо-педагогічної діяльності з учнівською та студентською

молоддю, громадськими активістами регіону, депутатами та представниками місцевого самоврядування. На етапі становлення інформаційного центру основною формою його роботи було проведення екскурсій для учнів Нетішина, міста-супутника Хмельницької АЕС. З часом ця робота набула глибшого і системного характеру.

Після зняття «мораторію» на будівництво АЕС у 1993 році змінилися зміст, підходи та принципи діяльності інформаційного центру. Сьогодні робота інформаційного центру ХАЕС відображає принципи державної політики в галузі ядерної енергетики, відкритість та доступність інформації, та ґрунтується на певній науковій базі, відповідних підходах, принципах, формах, методах і засобах [8].

Так, комунікативний підхід у роботі інформаційного центру передбачає використання усних та письмових методів для інформування учнівської та студентської молоді про особливості функціонування атомної електростанції, фізичні процеси, які лежать в основі виробництва електроенергії. Цій меті слугують екскурсійно-розповіді, які проводять співробітники інформаційного центру в демонстраційній залі. У ході цих екскурсій школярі та студенти, інші категорії відвідувачів довідуються про енергетичну галузь України, про захищеність атомних електростанцій та їх вплив на довкілля. Для студентів професійних училищ та вищих навчальних закладів проходить спілкування з фахівцями атомної електростанції в рамках екскурсій та професійних практик.

У процесі реалізації комунікативного підходу проведено факультатив для старшокласників «Вступ до атомної енергетики», упродовж якого фахівці Хмельницької АЕС та інформаційного центру читають лекції для школярів та студентів в галузі фізики, екології, технології виробництва, економіки [14]. На запрошення шкіл регіону розташування Хмельницької АЕС працівники інформаційного центру проводять виїзні тематичні уроки. Працівники інформаційного центру вперше в Україні запровадили конкурс на тему «Атомна енергетика і ми»; для старшокласників існує конкурс рефератів «Майбутнє ядерної енергетики», художній конкурс «Мирний атом ХАЕС» та літературний конкурс «Нетішин – місто енергетиків»; проводять відбори на тематичні мистецькі конкурси всеукраїнського рівня [13].

У рамках здійснення діяльнісного підходу інформаційного центру ХАЕС відвідувачі, переважно студенти професійних училищ та вищих навчальних закладів, мають можливість не лише спостерігати за виробничими процесами на ХАЕС, але й брати активну участь у цих процесах під час професійних практик, у тому числі під час

екологічної практики студентів на виробництві, а вчителі природничих спеціальностей середніх шкіл поєднують вивчення шкільних предметів із практичними можливостями засобів інформаційного центру. У ході візиту на повномасштабний тренажер блочного щита управління, інструктори навчально-тренувального центру надають можливість дітям власноруч зніцювати дію аварійного захисту реакторної установки від ключа управління, таким чином, демонструючи надійність систем безпеки енергоблоків АЕС [6].

Диференційований підхід у роботі інформаційного центру. Відвідувачами інформаційного центру є учні, студенти та інші категорії людей. Усі вони отримують інформацію про роботу АЕС відповідно до своїх вікових особливостей та професійних уподобань. Так, у літній період інформаційний центр Хмельницької АЕС стає місцем проведення освітніх заходів для учнів молодшого та середнього шкільного віку, що відпочивають у пришкольніх оздоровчих таборах. Такі візити орієнтовані на подання інформації в ігрових формах [4]. Освітні заходи також організують за заздальгідь затвердженими відділами освіти графіками для старшокласників регіону розташування Хмельницької АЕС, що охоплює сім районів Хмельницької та Рівненської областей. Старшокласники мають можливість співставити отримані на уроках фізики знання з курсу фізики з інформацією про фізичні процеси, які відбуваються у реакторній установці АЕС. Для послуг студентів зустрічі з фахівцями у сфері їхніх професійних інтересів, проведення різноманітних навчальних практик [9].

Одними з головних принципів організації роботи інформаційного центру Хмельницької АЕС є принцип наочності. Працівники інформаційного центру проводять екскурсії в демонстраційній залі, де розміщено макет промислового майданчика Хмельницької АЕС, макети різних енергоблоків та реакторних установок. Під час розповіді працівника інформаційного центру та демонстрації мап і стендів відвідувачі отримують вичерпну інформацію про ХАЕС, особливості її діяльності і захисту, а також про історію розвитку атомної енергетики загалом. Тримуючи в руках копію паливної таблетки урану, учні можуть пересвідчитися, як мало палива необхідно для роботи енергоблока. Студенти ознайомлюються з макетами паливної збірки, основного обладнання, а також відвідують копію блочного щита управління – повномасштабний тренажер, де проходить навчання оперативний персонал станції. Із застосуванням комп'ютерних технологій слухачі факультативу, що проводять працівники інформаційного центру, мають

можливість «віртуально» відвідати всі приміщення енергоблока.

Принцип зв'язку навчання з практичною діяльністю. Вищі навчальні заклади західного регіону розглядають Хмельницьку АЕС як партнера для формування основ практичних навичок. Після ознайомлювального візиту до інформаційного центру, його працівники організують зустрічі студентів із фахівцями навчально-тренувального центру. Такий профорієнтаційний візит дає можливість ознайомитись із макетами паливної збірки, відвідати повномасштабний тренажер блочного щита управління. Вже традиційною стала робота із студентами спеціальності «теплоенергетика» Національного університету водного господарства та природокористування [5]. Неодноразово інформаційний центр співпрацював і з педагогічними вузами, такими як Вінницький державний педагогічний університет у рамках вивчення курсу «Основи технологій виробництва» студентами природничо-географічного факультету, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка в розрізі проходження екологічної практики на виробництві. Розширена програма візиту включала, крім відвідування інформаційного та навчально-тренувального центрів і відвідування лабораторії біомеліорації та очисних споруд.

Для студентів спеціальностей «гідроенергетика», «будівництво», «гідротехнічне будівництво» обов'язковим є відвідування гідроспоруд Хмельницької АЕС та спілкування із спеціалістами гідротехнічного цеху [15]. Студенти спеціальності «монтаж і експлуатація теплоенергетичного устаткування АЕС» Київського енергетичного коледжу відвідують машинні зали діючих енергоблоків АЕС. Підвищити свій технічний рівень мали змогу і студенти спеціальності «електротехніка та електротехнології» Вінницького національного технічного університету, для яких здійснено профорієнтаційний візит на діючі енергоблоки АЕС, а також центральний щит управління, відкритий розподільчий пристрій. Учасники Всеукраїнської олімпіади із дисципліни «Безпека життєдіяльності» дізналися про пожежну безпеку Хмельницької АЕС, відвідавши 7-му Державну пожежно-рятувальну частину, що охороняє об'єкти Хмельницької АЕС.

Транспортний цех Хмельницької АЕС – зона інтересу учнів спеціальності «слюсар з ремонту автомобілів, водій категорії С1» Нетішинського професійного ліцею. Спеціалісти цеху демонструють учням свої засоби виробництва та навчають тонкощам спеціальності. Більш того, у 2014 році учні мали можливість спостерігати за проведенням практичної частини конкурсу

професійної майстерності серед молодих працівників [7].

Інформаційний центр сприяє і науковій роботі студентів профільних спеціальностей, поглиблюючи знання студентів у необхідній галузі. Так, у 2014 році прийнято групу студентів другого курсу Інституту енергетики та систем керування Національного університету «Львівська політехніка», що працювали над темою «Системи збудження генераторів».

Зазначимо, що профорієнтаційний напрям інформаційного центру цікавить не лише вузи технічного спрямування, але і гуманітарного. Для прикладу, студенти спеціальності «психологія» Національного університету «Острозька академія» поглибили знання під час візиту до навчально-тренувального центру. Їх програма візиту включала вивчення роботи відділів підготовки оперативного персоналу, організації підготовки персоналу та технічних засобів навчання. Працівники інформаційного центру забезпечили роботу студентів із психологами навчально-тренувального центру, які під час лекції поділилися своїми методами роботи.

Принцип зв'язку навчання з практичною діяльністю реалізується і в роботі із старшокласниками, що відвідують факультативний курс «Вступ до атомної енергетики». Для них обов'язковим є відвідування основних цехів та підрозділів атомної електростанції, а це дозволяє визначитись із темою майбутнього реферату. Таким чином, учні пов'язують здобуті теоретичні знання з хімії, екології та фізики з їх практичним застосуванням, зокрема, знайомляться з роботою лабораторій хімічного цеху, відділу охорони навколишнього середовища, турбінним відділенням енергоблоків.

До найбільш ефективних форм діяльності інформаційного центру ХАЕС слід віднести екскурсію у демонстраційній залі, де розміщено макет майданчика АЕС, а також екскурсію до міського краєзнавчого музею, де один із залів присвячений історії будівництва Хмельницької АЕС. Інформаційний центр став науковим осередком у місті. Крім регулярної екскурсійної роботи, працівники інформаційного центру вперше в Україні започаткували конкурс «Атомна енергетика і ми», що включає конкурс рефератів, художній та літературний конкурси [10].

Особливим інтересом користувався факультатив «Вступ до атомної енергетики». Тривалий час він був етапом підготовки до вступу у профільні вузи України на спеціальність «Атомна енергетика». За роки існування факультативу «Вступ до атомної енергетики» лекції спеціалістів Хмельницької АЕС прослухали учні м. Нетішина, а також найближчих районних центрів м. Острога і м. Славути. Програма

факультативу включає лекції фахівців інформаційного центру, навчально-тренувального центру, відділу охорони навколишнього середовища, цеху радіаційної безпеки та ін. Тематика факультативу охоплює питання з галузі фізики (ділення ядра, ланцюгова реакція), екології (джерела енергії, вплив АЕС на довкілля, природоохоронна діяльність АЕС), технології виробництва (технологічна схема АЕС, безпека АЕС), економіки (соціальний захист населення, економіка виробництва). Після презентацій тем учні залучаються до бесіди, що дозволяє з'ясувати проблемні питання.

Фахівці Хмельницької АЕС скеровують учнів під час написання рефератів за потреби надають необхідні матеріали. Конкурс рефератів «Майбутнє ядерної енергетики» – це фінальний етап факультативу для старшокласників. Журі за участю спеціалістів ХАЕС та методистів відділів освіти визначає переможців конкурсу після заслуховування всіх презентацій із використанням мультимедійних засобів та самостійно розроблених моделей [11].

До найбільш поширених методів роботи інформаційного центру ХАЕС належать розповідь, бесіда, демонстрація та пояснення. Під час екскурсій до демонстраційної зали і місцевого музею, перегляду стендів екскурсанти довідуються від працівників інформаційного центру цікаву інформацію про функціонування ХАЕС, отримують необхідні пояснення та спостерігають за виробничими процесами на стендах.

В інформаційному центрі Хмельницької АЕС за останні десятиліття накопичено ефективні засоби навчання, які допомагають співробітникам центру здійснювати навчально-інформативну діяльність серед відвідувачів. Це перш за все навчальні відеофільми про роботу Хмельницької АЕС та фізичні процеси, що лежать в основі вироблення електроенергії, мультфільми для дітей молодшого шкільного віку, віртуальна екскурсія енергоблоком «ВВЕР-1000», комп'ютерні програми, що демонструють принципи роботи АЕС. Неабиякий інтерес у відвідувачів викликає макет промислового майданчика Хмельницької АЕС, макети енергоблоків та реакторних установок різної серії. Демонстрація мап і стендів допомагає учням отримувати загальні уявлення про енергетичну галузь України та світу, про захищеність та вплив АЕС. Також учні можуть переконатись у економічній доцільності АЕС під час демонстрації фрагменту паливної касети та копії таблетки урану. Працівниками інформаційного центру розроблені освітні роздаткові матеріали, що надаються під час екскурсій, занять факультативу та різноманітних заходів, що проходять в інформаційному центрі ХАЕС.

Змістом роботи інформаційного центру ХАЕС є надання знань для відвідувачів у галузі функціонування станції, екологічних знань та подолання різноманітних фобій та упередженостей щодо безпеки діяльності станції. Крім того, студенти профтехучилищ та вищих навчальних закладів упродовж проходження виробничої практики на станції мають можливість удосконалювати свої професійні навички і вміння для подальшого використання у майбутній професійній діяльності.

**Висновки.** Успішне використання атомної енергетики в нашій державі передбачає належне інформування населення про діяльність АЕС. Це завдання покладено на інформаційні центри атомних електростанцій – структурні підрозділи, які укомплектовані штатом співробітників, що здійснюють освітньо-педагогічну діяльність та інформування учнівської та студентської молоді, а також інших осіб про особливості діяльності АЕС, технічну та екологічну безпеку населення.

Інформаційний центр Хмельницької атомної електростанції створений у 1990 році, проводить значну освітньо-педагогічну діяльність серед населення Хмельницької, Рівненської та інших областей нашої держави. Основною аудиторією інформаційного центру є учнівська і студентська молодь. Основними підходами до діяльності центру є комунікативний, діяльнісний та диференційований. Серед принципів слід виділити принцип наочності, свідомості та зв'язку з віковими особливостями та професійними інтересами відвідувачів. До основних методів належить метод розповіді, бесіди, пояснення, демонстрації, професійного тренування. Серед форм роботи інформаційного центру набули поширення екскурсії, конкурси, виробничі практики, факультативні курси.

Перспективами подальших наукових пошуків є аналіз роботи інформаційних центрів інших АЕС України, узагальнення підходів, принципів, змісту, форм, методів діяльності, які напрацьовані на інших АЕС України, та обмін засобами навчання різних інформаційних центрів.

#### БІБЛІОГРАФІЯ

1. Adoption of the Paris Agreement [Електронний ресурс] // United Nations. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf>.
2. Nuclear Power in Japan [Електронний ресурс] // World Nuclear Association. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-G-N/Japan/>.
3. Головаха Е. И. Общественное мнение о современном состоянии и перспективе развития атомной энергетики / Е. И. Головаха, Н. В. Панина, Н. Н. Чурилов. // Социологические исследования. – 1991. – №8. – С. 51–55.
4. Екскурсія в ІЦ ХАЕС наймолодших мешканців міста – енергетиків [Електронний ресурс] // ХАЕС TV – Режим доступу до ресурсу: [https://www.youtube.com/watch?v=ZH7XZ\\_GbjFA&index=1&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg](https://www.youtube.com/watch?v=ZH7XZ_GbjFA&index=1&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg).
5. Екскурсія на ХАЕС студентів [Електронний ресурс] // ХАЕС TV – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.youtube.com/watch?v=cASPQI3UCM&index=9&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg>.

6. Екскурсія-практикум вінницьких студентів на ХАЕС [Електронний ресурс] // ХАЕС TV – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=S9dj16oKKTm&index=7&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg>.

7. Екскурсія-практикум на Хмельницьку АЕС [Електронний ресурс] // ХАЕС: Офіційний веб-сайт – Режим доступу до ресурсу: [haec.org.ua/store/pages/ukr/khnppnews/2014-10-16/319.html](http://haec.org.ua/store/pages/ukr/khnppnews/2014-10-16/319.html).

8. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 № 39/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>.

9. Майбутні енергетики відвідали Хмельницьку АЕС [Електронний ресурс] // ХАЕС: Офіційний веб-сайт – Режим доступу до ресурсу: [haec.org.ua/store/pages/ukr/khnppnews/2014-11-19/361.html](http://haec.org.ua/store/pages/ukr/khnppnews/2014-11-19/361.html).

10. Нагородження переможців конкурсу «Атомна енергетика і ми» [Електронний ресурс] // ХАЕС TV – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=t9d5xlX-jA&index=4&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg>.

11. Переможці конкурсу рефератів на ХАЕС [Електронний ресурс] // ХАЕС TV – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=o8KZ5sojEP4&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg&index=11>.

12. Положення про відділ роботи з громадськістю і засобами масової інформації ВП ХАЕС № 0.ВГ.6501.ПЛ-10 / [розр. Т. Лиситчук]. – ВП «Хмельницька АЕС», 2010. – 27 с.

13. Положення про проведення регіонального конкурсу «Атомна енергетика і ми» серед дітей м. Нетішин та прилеглих до Хмельницької АЕС територій, №0.ВГ.6515.ПЛ-12 / [розр. Ю. Самолук]. – ВП «Хмельницька АЕС», 2012. – 18 с.

14. Профоріаційна робота на Хмельницькій АЕС [Електронний ресурс] // ХАЕС TV – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=C2X1R158NXM&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg&index=12>.

15. Шустерук О. П. Студентам є чого навчитись... / Олександр Петрович Шустерук // «Перспектива». – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://haec.org.ua/store/pages/ukr/art/2014-07-15/079.html>.

#### BIBLIOGRAPHY

1. Adoption of the Paris Agreement [Elektronny resurs] // United Nations. – 2015. – Rezhym dostupu do resursu: <http://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf>.
2. Nuclear Power in Japan [Elektronny resurs] // World Nuclear Association. – 2015. – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-G-N/Japan/>.
3. Golovaxa E. I. Obshhestvennoe mnenie o sovremennom sostoyanii i perspektive razvitiya atomnoj e'nergetiki / E. I. Golovaxa, N. V. Panina, N. N. Churilov. // Sociologicheskie issledovaniya. – 1991. – №8. – S. 51–55.
4. Ekskursiia v ITs KhAES naimolodshykh meshkantsiv mista – enerhetykiv [Elektronny resurs] // ХАЕС TV – Rezhym dostupu do resursu: [https://www.youtube.com/watch?v=ZH7XZ\\_GbjFA&index=1&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg](https://www.youtube.com/watch?v=ZH7XZ_GbjFA&index=1&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg).
5. Ekskursiia na KhAES studentiv [Elektronny resurs] // ХАЕС TV – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.youtube.com/watch?v=cASPQI3UCM&index=9&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg>.
6. Ekskursiia-praktykum vinnytskykh studentiv na KhAES [Elektronny resurs] // ХАЕС TV – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.youtube.com/watch?v=S9dj16oKKTm&index=7&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOVeNg8TXSOg>.
7. Ekskursiia-praktykum na Khmelnytsku AES [Elektronny resurs] // KhAES: Ofitsiinyi veb-sait – Rezhym dostupu do resursu: [haec.org.ua/store/pages/ukr/khnppnews/2014-10-16/319.html](http://haec.org.ua/store/pages/ukr/khnppnews/2014-10-16/319.html).
8. Zakon Ukrainy «Pro vykorystannia yadernoi enerhii ta radiatsiinu bezpeku» vid 08.02.1995 № 39/95-VR [Elektronny

resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>.

9. Maibutni enerhetyky vidvidaly Khmelnytsku AES [Elektronnyi resurs] // KhaES: Ofitsiyni veb-sait – Rezhym dostupu do resursu: [haec.org.ua/store/pages/ukr/khnppnews/2014-11-19/361.html](http://haec.org.ua/store/pages/ukr/khnppnews/2014-11-19/361.html).

10. Nahorodzhennia peremozhstv konkursu «Atomna enerhetyka i my» [Elektronnyi resurs] // XAECTV – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.youtube.com/watch?v=t9d55xIX-jA&index=4&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOvEgNg8TXSOg>.

11. Peremozhtsi konkursu referativ na KhaES [Elektronnyi resurs] // XAECTV – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.youtube.com/watch?v=o8KZ5sojEP4&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOvEgNg8TXSOg&index=11>.

12. Polozhennia pro viddil roboty z hromadskisti u zasobamy masovoi informatsii VP KhaES № 0.VH.6501.PL-10 / [rozr. T. Lysytchuk]. – VP «Khmelnytska AES», 2010. – 27 s.

13. Polozhennia pro provedennia rehionalnoho konkursu «Atomna enerhetyka i my» sered ditei m. Netishyn ta prylehlykh do Khmelnytskoi AES terytorii, №0.VH.6515.PL-12 / [rozr. Iu. Samoliuk]. – VP «Khmelnytska AES», 2012. – 18 s.

14. Proforiientatsiina robota na Khmelnytskii AES [Elektronnyi resurs] // XAECTV – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.youtube.com/watch?v=C2X1R158NXM&list=PLDV-diDPgrvq24oD0ioULOvEgNg8TXSOg&index=12>.

15. Shusteruk O. P. Studentam ie choho navchytys... / Oleksandr Petrovych Shusteruk // «Perspektyva». – 2014. – Rezhym dostupu do resursu: <http://haec.org.ua/store/pages/ukr/art/2014-07-15/079.html>.

#### ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

**Жуковський Василь Миколайович** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови і літератури Національного університету «Острозька академія».

*Наукові інтереси:* духовно-моральне виховання шкільної та студентської молоді, індивідуалізація навчання і виховання, порівняльна педагогіка, релігійне виховання в зарубіжній школі, проблеми соціалізації особистості.

**Тараторкіна Юлія Вікторівна** – аспірантка кафедри психології і педагогіки Національного університету «Острозька академія».

*Наукові інтереси:* формування екологічної культури учнівської та студентської молоді.

## УДК 37. 017. 4

### ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ВАСИЛЯ КАЮКОВА (1945 – 2001)

*Надія КАЛІНІЧЕНКО (Кіровоград)*

**Постановка проблеми.** Патріотичне виховання в нинішній політичній, соціально-економічній ситуації в Україні спрямоване на духовне оздоровлення народу, формування в Україні громадянського суспільства на засадах громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розвитку національної самосвідомості, на визнанні пріоритету прав людини. Воно має дієво впливати на розвиток суспільства, його функціонування на засадах гуманізму, верховенства права та соціальної справедливості. Згідно із положеннями Закону України «Про освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4], «Основних орієнтирів виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів» [3], Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді [2] виняткового значення набуває національно-патріотичне виховання, яке має забезпечити становлення й розвиток, соціальну активність і цілеспрямованість особистості, здатної до самореалізації, суспільної діяльності, сприйняття й розвитку духовних надбань українського народу.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Значний внесок у висвітлення проблеми розвитку патріотизму, національної свідомості особистості зробили роботи І. Беха, І. Підласого, О. Захаренка, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської та інших. Проблеми формування національних і загальнолюдських цінностей в учнівській та студентській молоді в процесі освіти досліджують О. Вишневський, В. Іванчук, Л. Рибалко, М. Таланчук, А. Троцько та інші. Залишається

актуальним питання вивчення, узагальнення й використання досвіду організації національно-патріотичного виховання в сучасних закладах освіти, зокрема авторського досвіду відомого педагога В.Каюкова.

**Мета статті** – проаналізувати провідні концепти та виокремити соціальну і педагогічну значущість системи патріотичного виховання в теорії і практиці В.І. Каюкова.

**Виклад основного матеріалу.** *Коротка історична довідка.* Загальноосвітню школу № 21, розміщену на високому березі Інгулу, у 1990 році очолив Василь Каюков – заслужений учитель України, відмінник освіти України, учитель-методист, кандидат педагогічних наук, лауреат премії імені В. Винниченка, премії «Лиш храм збудуй», кількаразовий переможець всеукраїнських конкурсів «Учитель року». Саме під керівництвом Василя Каюкова навчальний заклад став першим у регіоні, де було започатковано цілеспрямований процес утвердження національних свідомості, традицій, культури. Навчально-виховний процес ґрунтувався на героїчних традиціях українського народу. Навчальний заклад утверджувався як школа-голока, школа-берегиня з унікальною структурою: музейна кімната Василя Сухомлинського, кімнати-лекторії імені Тараса Шевченка, Миколи Смоленчука, Івана Карпенка-Карого, поетеси Марії Губко, Івана Котляревського, української діаспори, історії Українського війська та Запорозького козацтва, портретні галереї були створені високопрофесійно, вдумливо, з любов'ю.